

י"ט באייר תש"ף, 13.5.2020

גיליון מס' 709

פרשת בהר-בחוקתי

ערך האדם

מאת הרבנית ד"ר חנה אדלר לזרוביץ, מעלה גלבוע

פרשת ערכין החותמת את ספר ויקרא, עוסקת בדיני נדרים להקדש. כל איש או אשה יכולים לנדור סכום כסף מסוים ולהקדישו למקדש. במבט ראשון נראה כי ערך הכסף הנידר תלוי בשוויו של האדם, המוערך על פי גילו ומינו: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בְּנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה. וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל. וְאִם מִבְּנֵי חֲמִשׁ שָׁנִים וְעַד בְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֲשָׂרִים שֶׁקֶלִים וְלִנְקָבָה עֲשָׂרֵת שֶׁקֶלִים" (כז,ג).

מנגד, המשנה במסכת ערכין (פרק ג משנה א) מציינת בפירוש כי פרשת ערכין אינה עוסקת בשוויו של אדם: "יש בערכין להקל ולהחמיר כיצד? אחד שהעריך את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל, נותן חמשים סלע. אם אמר הרי דמיו עלי, נותן את שויו". כלומר, אם אדם רוצה להקדיש סכום כסף מסויים המתאים לשוויו של אדם, לשון הנדר אינה "ערכו עלי" אלא "הרי דמיו עלי". לעומת זאת, כאשר מדובר על ערכין - לתכונותיו האישיות של האדם הנערך אין השלכה על גובה הסכום המוקדש. עובדה זו בולטת על רקע המשך הפרשה, אז נדונים ערכין של בהמות ובתים אשר מוערכים באופן פרטני על ידי כהן, בהליך הדומה לשמאות.

אם "הערכת" אדם אינה מהווה הערכת שווי, מהו אם כן ההבדל בין קבוצות הגיל ובין גברים לנשים, בערך הנדר? נראה שמדובר בסכומים המבטאים את שווי כוח העבודה של האדם. לילד כוח פיזי מועט ממבוגר, ולנשים פחות מגברים (בדרך כלל, וודאי בעולם העתיק), ולפיכך ערך הכסף המוקדש אינו מבטא את שווי האדם, אלא את תפוקת עבודתו.

הבנה זו מעניינת במיוחד בהשוואה לתחילת ספר ויקרא – פרשיות הקרבנות, המציגות עולם בו הקרבת הקרבן היא מעין תחליף להקרבת האדם את עצמו. מכיוון שקרבנות אדם לא יעלו על הדעת ("וּבְנֵי אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל לְשׂוֹף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לַבַּעַל אֲשֶׁר לֹא צוֹיֵתִי וְלֹא דְבַרְתִּי וְלֹא עֲלֵתָה עָלַי לְבִי", ירמיהו יט,ה), נדרש תחליף להבעת המסירות האינסופית לעבודת ה'. רעיון התחליף בא לידי ביטוי גם בתפילת רב ששת בימי תענית (גמרא ברכות דף יז' ע"א): "רבון העולמים, גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו. ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי. יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט, כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני".

המשך ספר ויקרא מבטא תפיסה אחרת. בפרשה הראשונה שנקרא השבוע, פרשת בהר, מופיעה אחת מפרשיות עבד עברי: "וכי ימוך אֶחִיד עֶמְךָ וְנִמְכַר לְךָ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדֶת עֶבֶד. כְּשֹׁכִיר כְּתוּשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ... כִּי עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרֹת עֶבֶד. לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וְיִרְאֶתָּה מֵאֶ-לִּהְיֶךָ" (כה, לט-מג).

המודל שהתורה דורשת בפרשה זו מאדוני העבד, דומה יותר לפועל שכיר מאשר לעבד. בצורה זו, אדם שנותר חסר כל, ונאלץ למכור את עצמו לעבדות, לא הופך להיות רכוש האדון. ה"סחורה" שנמכרה בעסקה היא לא העבד עצמו אלא כוח עבודתו.

רש"י מבהיר את ההבדל על ידי מתן דוגמאות:

עבדת עבד - עבודה של גנאי, שיהא ניכר בה כעבד, שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו מנעליו.

כשכיר כתושב - עבודת קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים התנהג בו.

נראה שזהו גם המודל לעבודת ה' המוצג בפרשת ערכין. כאשר אדם מקדיש את עצמו לעבודת ה' אין הוא הופך לעבד שהוא כרכוש ברשות אדוניו, ואין הוא מקריב את עצמו. אדם יכול להישאר "אדון" לעצמו אך להקדיש את מעשיו ואת כוח יצירתו כלפי שמיא, בבחינת: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (כה,נה).

הרבנית ד"ר חנה אדלר לזרוביץ היא תושבת מעלה גלבונו. רופאת נשים ועוסקת בתחום הרפואה וההלכה. מלמדת בישיבת הקיבוץ הדתי במעלה גלבונו. עמיתה בבית המדרש להכשרת מורות הלכה על מדרשת עין הנציב וישיבת מעלה גלבונו. וחברת ארגון הרבנים והרבניות "בית הלל".

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום unsubscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il